

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 9 Issue 4, p. 101-121, November 2017

DOI: 10.9737/hist.2017.552

Milli Mücadele Döneminde Hüsrev Gerede'nin Yürüttüğü Faaliyetler Activities Led by Hüseyin Gerede During National Struggle Period

Yrd. Doç. Dr. Fahri KILIÇ

(ORCID: 0000-0002-0882-5811)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi - Bolu

Öz: Milli Mücadele Döneminde iç isyanların bastırılmasında önemli rol oynayan Hüsrev Gerede, 1884 yılında Edirne'de doğmuştur. Harp Okulu'nu ve Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra Balkan Savaşlarına katılmış, I. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde görev yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Milli Mücadele'yi başlatan heyet arasında yer almış, Erzurum ve Sivas Kongrelerine katılmış, Heyet-i Temsiliye'nin Başkâtipliğini yapmıştır. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin son döneminde Trabzon Milletvekili seçilmiş, Meclis'in feshi üzerine Ankara'ya gelerek TBMM'ye katılmıştır.

Hüsrev Bey, Milli Mücadele Döneminde Bolu ve çevresinde baş gösteren isyanı önlemek üzere TBMM tarafından Heyet-i Nasiha başkanı olarak görevlendirilmiştir. Ancak Gerede'de heyette bulunan milletvekilleriyle birlikte asilerin eline esir düşmüş, iki aya yakın bir süre Düzce'de tutuklu kalmıştır. Bu süre içerisinde Ankara Hükümeti ve asiler arasında bir uzlaşmanın sağlanmasına ve isyanın bitirilmesine çaba sarf etmiştir. Bu çabalarından dolayı Soyadı Kanunu çıktıktan sonra Atatürk tarafından Hüsrev Bey'e Gerede soyadı verilmiştir. Hüsrev Gerede Cumhuriyet döneminde, Budapeşte, Sofya, Tahran, Tokyo, Berlin ve Rio de Janeiro Büyükelçiliklerinde bulunmuş, 1934-1936 yılları arasında Urfa, 1942-1947 yıllarında Sivas milletvekilliği yapmış, İran, Japonya ve Almanya üzerine kitaplar ile Atatürk hakkında anılarını kaleme almıştır.

Bu çalışma, Milli Mücadele ve Cumhuriyet tarihinin önemli isimlerinden birisi olan Hüsrev Gerede'nin askeri, siyasi ve diplomasi alanında yürüttüğü faaliyetlerini kapsamaktadır. Araştırma, döneme ilişkin arşiv kaynakları, gazete ve dergiler, tetkik eserler, makaleler, tezler ve anılara dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele, Hüsrev Bey, Gerede.

Abstract: Hüsrev Gerede who played a crucial role in suppressing the domestic rebellions during the War of Independence was born in Edirne in 1884. He participated in Balkan Wars after completing Military College and Military Academy and served in the Eastern Front during World War I. He went to Samsun with Mustafa Kemal Pasha on 19th May 1919 and took part in the committee that started the National Struggle, participated in Erzurum and Sivas Congresses and acted as the First Secretary of the Representative Committee, was elected as Trabzon Deputy in the last period of the Ottoman Assembly of Deputies and joined Grand National Assembly of Turkey in Ankara following the abolishment of the Assembly.

Hüsrev Bey was assigned by Grand National Assembly of Turkey as the head of the Council of Advice to prevent the rebellions that surfaced in Bolu and its vicinity during the period of National Struggle. However, he was taken captive by the rebels along with the deputies in Gerede Committee and was imprisoned in Düzce about two months. During this period, he strived for reconciliation between Ankara Government and rebels and termination of the rebellion.

Due to these efforts, he was given the surname "Gerede" following the adoption of the Surname Law of the Republic of Turkey. During the Republican period, Hüsrev Gerede was assigned to be ambassador to Budapest, Sofia, Teheran, Tokyo, Berlin and Rio de Janeiro, served as Urfa and Sivas Deputy between 1934-1936 and 1942-1947 and wrote books on Irani Japan and Germany and his memoirs about Atatürk.

HISTORY
STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

Volume 9
Issue 4
November
2017

Current study is comprised of military, political and diplomatic activities led by Hüsrev Gerede, one of the most significant names in the War of Independence and The Republican Period. The research is based on archived documents of the period, newspapers and journals, investigated works, articles, theses and memoirs.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, National Struggle, Hüsrev Bey, Gerede.

GİRİŞ

Hüsrev Gerede, 1884'de Edirne'de doğmuştur.¹ Babası, Rıdvan Beyzade Ferik (Korgeneral) Mehmet Ali Paşa, annesi Fatma Hanımdır. Piyade Teğmen rütbesiyle 1903 yılında Harp Okulu'nu, 1908'de de Harp Akademisini bitirip kurmay yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Balkan Savaşı'nda 1912 yılında 7. Tümen Kurmay Başkanlığı, 1913'te Trakya Tahdit-i Hudud üyeliği ve Atina Sefareti Ateşemiliterliği görevini yürütmüştür. I. Dünya Savaşı'nda Şark Cephesi Kafkas Ordusu Harekât Şube Müdürlüğü ile Kafkas Sulh Komisyonu üyeliği ve Kâzım Karabekir Paşa'nın Komutasındaki Kolordunun Kurmay Başkanlığını yapmıştır.²

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi üzerine İstanbul Erkân-ı Harbiye-i Umumiye ve Umum Süvari Müfettişliklerine getirilmiş, bu hizmetleri sırasında gösterdiği başarılarından dolayı gümüş liyakat ve imtiyaz madalyaları ile ödüllendirilerek binbaşılığa terfi etmiştir.³ Hüsrev Bey, askeri ve diplomasi alanlarındaki başarılarından dolayı 7 Mayıs 1919 tarihinde Dokuzuncu Ordu Müfettişliğinin İstihbarat ve Siyaset Şubesi Müdürlüğü görevine atanmıştır. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan 23 subaydan birisidir.⁴ Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey⁵, Mustafa Kemal Paşa ile tanışmasını hatıralarında şöyle anlatmaktadır:

¹ *TC Milli Savunma Bakanlığı Arşivi*, "Kurmay Yarbay Hüsrev Gerede'nin, Şahsi Askeri Safahat Belgesi". Askeri safahat belgesinde doğum yeri Hersek ve doğum tarihinin de 1883 olduğu görülmektedir. Bkz. EK:1 Fakat Hüsrev Gerede, anılarında doğum yerini Edirne olarak belirtmektedir.

Hüsrev Gerede'nin Anıları, Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler, Hazırlayan Sami Önal, Literatür Yayınları, İstanbul 2003, s. 5.

² *Hüsrev Gerede'nin Anıları, Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler*, Hazırlayan Sami Önal, Literatür Yayınları, İstanbul 2003, s. 5.

³ Hüsrev Gerede, *Tercüme-i Hal Kâğıdı*, TBMM Arşivi Şahsi Dosya No:414.

⁴ Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın Bandırma Vapurunda bulunan karargâh heyetinde 23 karargâh mensubu ile 25 erden oluşan birlik şu isimlerden oluşmaktadır: Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Kurmay Başkanı Albay Kazım Beyefendi, Sağlık Müfettişi Albay İbrahim Tali Beyefendi, Kurmay Binbaşı Arif Bey, Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey, Topçu Müfettişi Binbaşı Kemal Bey, Sıhhiye Müfettişi Muavini Binbaşı Refik Bey, Yaver Piyade Yüzbaşı Cevad Efendi, Yaver Piyade Yüzbaşı Mustafa Efendi, Piyade Yüzbaşı Ali Şevket Efendi, Piyade Yüzbaşı Mümtaz Efendi, Piyade Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi, Tabib Yüzbaşı Behçet Efendi, Piyade Asteğmeni Hayati Efendi, Piyade Asteğmeni Arif Hikmet Efendi, Yaver Topçu Üsteğmeni Muzaffer Efendi, Asteğmen Abdullah Efendi, Adli müşavir Ali Rıza Bey, Tabur hesap memuru Rahmi Efendi, Tabur hesap memuru Ahmed Nuri Efendi, Kâtip Faik Efendi, Yedek subay Tahir Efendi, Kâtip Memduh Efendi. Bandırma Vapurunda bulunan 25 erat da şu isimlerden oluşmaktadır: Osman Nuri oğlu Ali Faik Efendi İbrahim İzzet oğlu Atif, Aydınlı Ali oğlu Musa, Konyalı Mustafa oğlu Kemal, Konyalı Kemal oğlu Mustafa, Sivaslı Ali oğlu Rıfat, Sivaslı Rıfat oğlu Ali, Çatalcalı Tefik oğlu Adem, Sincanlı Hüseyin oğlu Mehmed, Sincanlı Ahmed oğlu Emin, Sincanlı Mustafa oğlu İsmail, Sincanlı İbrahim oğlu Ömer, Alanyalı Kerim oğlu Mehmed, Sungurlulu Hasan oğlu Elvan, Geredeli Mehmed oğlu Mehmed, Mudurnulu Mehmed oğlu Durmuş, Geyveli Mehmed oğlu Ali, Geredeli Şakir oğlu Nuri, Akhisarlı Hasan oğlu Hüseyin, Tokatlı Abdullah oğlu Mehmed, Divrikli Abdullah oğlu Musa, Kadıköylü Mehmed oğlu Hasan, Yenihanlı Bekir oğlu Mahmud, Üsküdarlı İhsan oğlu Mehmed Lütfi, İzmirli Abdullah oğlu Ali. Bkz. Murat Bardakçı, "İşte, 19 Mayıs Gerçeği: Bandırma Vapuru'nda Tam Kırk sekiz Kişi Vardı", *Hürriyet Gazetesi*, 22 Mayıs 2005.; Murat Bardakçı, *Şahbaba, Osmanlıların Son Hükümdarı VI Mehmed Vahideddin'in Hayatı, Hatıraları Ve Özel Mektupları*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 590-593.

⁵ Bkz. Ek:2

“Bu devrin 1919 Mayısının haftası içinde Ordu Müfettişliği ile Şarka gideceğini duyduğumuz Mustafa Kemal Paşa'nın beni arattığını haber verdiler. Düşman zabıtlarına selam vermek zilletine tahammülü olmayan, tecavüze, hakarete karşı silahla mukabeleye karar vermiş bulunan arkadaşlarım gibi ben de altı aydan beri üniformamı dolaba koymuştum. Mustafa Kemal'in resmen ziyaret vazifesiyle üniformayı, İstiklâl aşkıyla yanan ateşten gömleğin üzerine giydim. Tabanca cebimde, şimdi Halaskar Gazi şerefli ismini taşıyan, o zamanki Şişli caddesindeki kira ile oturduğu ufak evin yolunu tuttum. ...İnkılâp müzemiz olan bu ufak evin alt katındaki sağ odada bürosunda beni kabul eden bu genç, dinç, kahramanın giyinmesine itina eden şık bir asker, temiz, güzel elli, ipek gibi sarı saçlı, şehla tatlı mavi gözlü, çok sempatik, pek nazik bir centilmen olduğunu gördüm. Konuşmamızdan, seyahatin resmi şeklinin, Samsun ve havalisi ile Şark vilayetlerindeki asayişsizliği düzeltmek üzere muvakkaten Sultan Vahideddin ve Sadrazam Damat Ferit tarafından gönderildiğini, fakat asıl maksadın düşman sürgüleri altındaki bir yerde milli birlik ve kurtuluş teşkilatı yapılacağından bu kutsal gaye ile milletin sinesinde çalışmak üzere Anadolu'ya geçeceğini ve beni de bu Erkân-ı Harbiyesine almak isteğinde olduğunu sevinçle öğrendim.”⁶

Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkan benim ilk inkılap ve müşkülât arkadaşım” şeklinde vasıflandırılan Hüsrev Bey, Milli Mücadele'nin teşkilatlanma safhaları olan Havza bildirisi ile Amasya genelgesinin hazırlanmasında, Erzurum ve Sivas Kongresi'nde alınan kararların belirlenmesinde fevkalade hizmetlerde bulunmuştur. Daha sonra açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Trabzon Milletvekili olarak katılmıştır.⁷ Hüsrev Bey Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin üyesi olarak bulunduğu son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde, Misak-ı Milli kararlarının alınmasında etkili olmuştur. İtilaf Devletleri tarafından İstanbul'un ve Meclis'in işgal edilmesinden sonra Ankara'ya dönmüş, TBMM'de Trabzon Milletvekilliği yapmanın yanı sıra Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yazılar yazmaya başlamıştır.⁸

Milli Mücadele'de Ayaklanmalar

TBMM'nin açılış sürecinde Anadolu'nun değişik bölgelerinde kimi etnik, kimi dinsel kimi de bölgesel nedenlerle pek çok isyanlar ortaya çıkmıştır. Milli Mücadele hareketine karşı Anadolu'da ortaya çıkan isyanlarda İtilaf devletlerinin ve İstanbul Hükümeti'nin tutumları bir hayli etkili olmuştur. İngilizlerle İstanbul Hükümeti'nin izlediği işbirlikçi mandater politikalar, halkın içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik ve etnik nedenler ile gayrimüslimlerin bağımsızlık arayışları Ankara Hükümeti'ni zaman zaman güç durumda bırakmıştır. TBMM'nin açılmasını engellemek ve İngilizlerin Marmara Bölgesinin doğusunda Anadolu ile Biga ve Gönen dolayları ve Düzce-Hendek arasında bir tampon bölge oluşturmak amacıyla çıkartılan isyanlar, Bolu Livasında da baş göstermiştir.⁹

Bolu'da TBMM ve hükümetine karşı çıkartılan isyanların nedeni, İtilaf Devletlerinin ve İstanbul Hükümeti'nin Kuva-yı Milliye karşıtı politikalarının yanı sıra bölgede yaşayan halkın etnik yapısı ve Osmanlı Sarayı ile olan yakın ilişkisine dayandırılabilir. Osmanlı-Rus (1877–1878) Savaşı'ndan sonra özellikle Bolu Livası mülteci akınına uğramıştır. Bölge kısa zamanda Rumeli, Kafkasya, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan gelen Tatar, Ahıska, Laz, Çerkez, Gürcü ve Abazalardan oluşan çok kozmopolit bir nüfus yapısına bürünmüştür.¹⁰ Özellikle bu etnik gruplar arasında büyük aile geleneğinin devam etmesi ve bu ailelerin Osmanlı hanedanına olan minnettarlık duyguları Kuva-yı Milliye karşıtı isyanların başlıca nedeni

⁶ Hüsrev Gerede'nin Anıları, s. 23-24.

⁷ TC Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, agb.

⁸ Fethi Tevetoğlu, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Ankara 1987, s. 201-214.

⁹ Yunus Kobal, “Milli Mücadele'de İç Ayaklanmalar”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.16, Ankara 2002, s. 81-82.

¹⁰ Enver Konukçu, “Mondros'tan Cumhuriyet'e (1918-1923)”, *Bolu İl Yıllığı*, Bolu 1998, s. 98-105.

olmuştur. Bu arada merkezi İzmir'de bulunan Şark-ı Karib Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti'nin ve Hürriyet ve İtilaf Fırkasının bölgedeki Şubelerinin Kuva-yı Milliye karşı tutumları bölge insanı üzerinde etkili olmuştur.¹¹ TBMM'nin açılmasını engellemek ve İngilizlerin Marmara Bölgesinin doğusunda Anadolu ile Biga ve Gönen dolayları ve Düzce-Hendek arasında çıkartılan bu isyanlar, Ankara hükümetini zaman zaman güç durumda bırakmıştır.¹² Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da, Bolu ve çevresinde isyan günlerine ait gözlemlerini Nutuk'ta şu sözlerle ifade etmiştir:

*"Efendiler, 1919 senesi içinde, teşebbüsât-ı milliyemiz aleyhine başlayan dahili isyanlar süratle memleketin her tarafına sirayet etti. Bandırma, Gönen, Susurluk, Kirmasti, Karacabey, Biga ve havalisinde; İzmit, Adapazarı, Düzce, Hendek, Bolu, Gerede, Nallıhan, Beypazarı havalisinde; Bozkır'da, Konya, Ilgın, Kadınhan, Karaman, Çivril, Seydişehir, Beyşehir, Koçhisar havalisinde; Viranşehir havalisinde alevlenen karışıklık ateşleri, bütün memleketi yakıyor, hıyanet, kin ve taassup dumanları, bütün vatan semasını kesif karanlıklar içinde bırakıyordu. İsyân dalgaları, Ankara'da karargâhımızın duvarlarına kadar çarptı."*¹³

Milli Mücadele'yi en çok tehdit eden isyanlar ise Güney ve Doğu Marmara Bölgesi'nde baş göstermiştir. Bölge, stratejik özelliği ve bu bölge halkının etnik yapıları dolayısıyla İngilizler tarafından özellikle seçilmiş, Doğu Marmara bölgesinden başlatılan isyan hareketinin kısa sürede Ankara çevresine ulaşacağı Kuva-yı Milliye cephelerinin kuzey kanatlarının kolayca arkadan vurabileceği düşünülmüştür.¹⁴

Düzce-Bolu Ayaklanması

Birinci Düzce Ayaklanması, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış sürecinde ortaya çıkıp kısa sürede Kocaeli Yarımadasının batı kesimlerine yayılması, askeri hareket karşısında isyancıların inatçı ve hain davranışları nedeniyle kanlı olaylara neden olması, batıdan ilerlemekte olan Yunan kuvvetlerine karşı tutulacak cephe hatlarını kuzeyden tehdit altına alması ve benzer özellikleri bakımından kritik bir önem taşımıştır.¹⁵ Doğu Marmara bölgesinde Ahmet Anzavur ve Kuva-yı İnzibatiye birlikleri tarafından başlatılan isyan, Kuva-yı Milliye hareketine büyük zarar vermiştir. Kuva-yı Milliye karşı oluşturulan Süleyman Şefik komutasındaki Kuva-yı İnzibatiye birlikleri ve Ahmet Anzavur'un birlikleri İzmit, Adapazarı, Düzce ve Bolu bölgesinde faaliyet gösteren İstanbul Hükümeti yanlısı çevrelerin girişimleri ile kısa sürede örgütlenmişlerdir. Milli kuvvetlere karşı isyan için bütün hazırlıklarını tamamlayarak Düzce yakınlarındaki Köprübaşı köyünde toplanmış bulunan asiler Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen nasihat heyetini dinlemediği gibi heyetin başkanı Sait Bey ile Kazım Beyi de öldürerek 13 Nisan 1920 tarihinde Düzce'ye saldırmışlardır. Düzce'de, asi kuvvetleri dört bin kişi ile hapishaneleri basarak bütün mahkûmları tahliye edip Süvari birliğinin silahlarını alarak hükümet memurları ile subayları hapsedmişlerdir. Düzce'de yönetimi ele geçiren asi liderlerinden Sefer Bey, Kaymakamlığı Eski Milletvekili Abdül Vahap iâşe ve ikmal işlerini, emekli jandarma Yüzbaşı Koç Bey belediye başkanlığını, emekli Binbaşı Maan Ali de jandarma komutanlığını üstlenmişlerdir.¹⁶

¹¹ *Türk İstiklal Harbi*, "İç Ayaklanmalar, 1919-1922", Genelkurmay Yayını, C. 6, Ankara 1974, s. 92.

¹² Temuçin Faik Ertan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi Ankara 2001, s.140.

¹³ Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2004, s. 304-305.

¹⁴ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Örgün Yayınları, İstanbul 1981, s. 350.

¹⁵ Osman Köksal, *Geride Kalmış Bir Kuva-yı Milliye*: Kaymakam Bayatlı Arif Bey ve Karakeçili Müfrezesi, *History Studies Dergisi*, Volume 2/2 2010, s. 479.

¹⁶ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 356.

Bu gelişmeler üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın karşı çıkmasına rağmen Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey asilerle isyanı sonlandırmak için görüşme yapmak üzere Düzce'ye gitmiş, ancak, Mutasarrıf Ali Haydar Bey asileri ikna edemediği gibi asilerin elinde isyan sona erdirilinceye kadar Düzce'de tutuklu kalmıştır.¹⁷

Bolu Mutasarrıfını tutuklayıp Düzce'yi ele geçiren asiler Düzce'den sonra isyanı Bolu'ya yaymaya karar vermişlerdir. Bolu üzerinden Ankara'ya ulaşmak isteyen asiler 19 Nisanda şehri ele geçirmişlerdir. Bolu'yu asilerden korumak için Devrek'ten gelen 32. Kafkas Alayı isyancıların elebaşlarından eski milletvekili Abdul Vahap'ın telkinleri ile isyancıların saflarına katılmışlardır.¹⁸ Bu arada Düzce isyanını bastırmak üzere elindeki iki tabur, bir batarya ile Düzce yönünde harekete geçen Geyve'deki 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey 22 Nisan günü Nüfren boğazını geçerken asiler tarafından pusuya düşürülerek şehit edilmiştir. Yarbay Mahmut Bey'in emrindeki subaylar asilerce tutuklanırken erleri serbest bırakılmıştır. Bu gelişmelerden sonra isyan, önce Bolu'ya oradan da Gerede'ye kadar olanca şiddetiyle yayılmıştır.¹⁹

Ayaklanmaları Bastırmak İçin Alınan Tedbirler

TBMM Hükümeti askeri ve idari tedbirlerin yeterli gelmemesi üzerine geniş çaplı tedbirler alma yoluna gitmiştir. Bu çerçevede İngilizlerin ve İstanbul Hükümeti'nin propaganda çalışmalarına karşı daha Sivas Kongresi sırasında Milli Mücadele'nin halka duyurulması için çıkarılmaya başlanan "İrade-i Milliye", "Hâkimiyet-i Milliye" gazetelerinin yanı sıra 6 Nisan 1920 tarihinde Türk ve dünya kamuoyunu doğru bilgilendirmek amacıyla "Anadolu Ajansı" kurulmuştur.²⁰ Bu ajansın çalışmalarını desteklemek üzere 7 Haziran 1920 tarihinde İcra Vekilleri Riyaseti'ne bağlı olarak "Matbuât ve İstihbarât Umûm Müdürlüğü" kurulmuştur.²¹ Ancak sınırlı imkânlar içinde gerçekleştirilen bu çalışmalar, karşıt propaganda için yeterli olmamıştır.

Bunun üzerine isyan bölgelerine TBMM tarafından Heyet-i Nasiha adı verilen nasihat heyetleri göndermiştir. TBMM'de bulunan isyan bölgelerinin milletvekillerinden seçilen nasihat heyetleri ayaklanmaları halkı telkin yoluyla sona erdirmeye çalışmışlardır. Millî Mücadele karşıtı propagandaları önlemeye yönelik faaliyetlerden bir diğeri de TBMM'nin yayımladığı beyannameler olmuştur. Anadolu'nun her yerine gönderilen beyannameler ile işgalci güçlerin tahrik ve yalanlarına kapılmamaları konusunda telkinde bulunulmuştur.²² Ayrıca TBMM ve Mustafa Kemal Paşa'yı asi ve dinsiz ilan eden dini propagandalara ve Fetvâ-ı Şerîfe'ye karşı, Ankara Müftüsü Börekçizâde Rifat Efendi'nin öncülüğünde ve din âlimlerinin imzasıyla fetvalar yayınlanmıştır.²³ Fetvada Padişah-Halifenin işgalci devletlerin elinde esir olduğu ve baskı altında bulunduğu, Dürrizâde Abdullah Efendi'nin fetvasının "Şer'an" geçerli olamayacağı, Hilâfet ve Saltanat makamını işgalci devletlerin esaretinden kurtarmanın Müslümanların üzerine farz olduğu Millî Mücadele yolunda savaşanların "âsi" ve "bağî" olmayacakları, bu yolda savaşanların gazi, ölenlerin ise şehit olacakları ifade edilmiştir.²⁴

¹⁷ Mehmet Aldan, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2001, s. 225-227.

¹⁸ Kenan Esengin, *Millî Mücadele'de İç Ayaklanmalar*, Ağrı Yayınları, İstanbul 1975, s. 87.

¹⁹ Rahmi Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul 1942, s. 119.

²⁰ Orhan Koloğlu, *Türk Basını, Kuvâ-yı Milliyeden Günümüze*, Ankara 1993, s.30.

²¹ *Düstur*, Üçüncü Tertip, C.I, s.12.

²² *TBMM ZC*, C.I, s.60.

²³ Kazım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz, C.I*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1967, s.635.

²⁴ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1983, 165

Bu arada isyanların önlenmesi için hukuki olarak en önemli tedbir ise TBMM'nin 29 Nisan 1920'de çıkardığı "Hıyanet-i Vataniye Kanunu olmuştur. Kanunun birinci maddesine göre "Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyetine isyana yönelik sözlü, yazılı veya eylemli muhalefet ve fesatlıkta bulunanlar vatan haini sayılır." hükmü isyan bölgelerinde bir hayli etkili olmuştur.²⁵

Bolu ve çevresinde isyanların henüz yeni başladığı bir sırada TBMM'nin açılışından bir gün sonra 24 Nisan 1920 Cumartesi günü olayların taşıdığı önem nedeniyle Meclis'te bir gizli oturum gerçekleştirilmiştir. Gizli oturumda isyanları önlemek için alınan askeri ve idari tedbirler görüşülmüştür.²⁶ Kuzeybatı Anadolu'yu etkisi altına alan isyanları önlemek için, Bolu'daki jandarma kuvvetleriyle birlikte, Çerkez Ethem Bey müfrezesi, Binbaşı Nazım Bey müfrezesi, Yarbay Arif Bey müfrezesi, Binbaşı İbrahim (Çolak) Bey müfrezesi, Komutan olarak da Ali Fuad Paşa, (Geyve Boğazı yakınlarından Adapazarı'na kadar uzanan kesimde), Refet Paşa da Ankara'dan Bolu'ya uzanan kesimde görevlendirilmişlerdir. Bolu'daki jandarma kuvvetleriyle Bolu dağında bulunan önemli geçit noktaları kontrol altına alınmıştır.²⁷

Bolu Sancağı ve Kazalarında Hükümet Tabibi Dr. Mehmet (Umay) Bey başkanlığında kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ise halkı Milli Mücadele yanına çekmek için çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Ayrıca bölgedeki ayaklanmaların etkisini azaltmak için Bolu livasının idari yapısında bir değişiklik yapılmıştır. Ereğli, Bartın, Göynük, Devrek, Mudurnu, Zonguldak kazaları, 20 Nisan 1920 tarihinde Kastamonu vilayetine bağlanmıştır. Buna rağmen isyan kısa zamanda Bolu, Gerede, Safranbolu, Beypazarı, gibi Ankara'ya yakın yerlere kadar yayılmıştır.²⁸

Hüsrev Bey'in Heyet-i Nasiha Başkanlığı

Askeri idari siyasi ve hukuki tedbirlerin yanı sıra TBMM tarafından isyan bölgelerine halkı ikna etmek ve milli mücadele saflarına katılmalarını sağlamak için nasihat heyetlerinin gönderilmesine karar verilmiştir.²⁹ İstanbul Hükümeti 1919 yılının Nisan ayının ortalarından itibaren şehzadelerin başkanlığında biri Anadolu'ya diğeri Trakya'ya iki nasihat heyeti göndermiştir. Heyetlerin amacı Anadolu'da işgallere karşı baş göstermesi beklenen direnişi engellemektir.³⁰ "Heyet-i Nasiha adı verilen bu heyetlerin kurulmasındaki temel amaç bölgedeki isyanı sona erdirmek ve insanların Kuva-yı Milliye hareketine bağlanmalarını sağlamak olacaktır.³¹ Bolu bölgesi için oluşturulan nasihat heyetinin başkanlığına Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) Bey, üyeliklerine ise Lazistan Milletvekili Osman Nuri (Özgen) Bey ile Bolu Milletvekilleri İlyaszade Şükrü (Güleç) Bey ile Doktor Mehmet Fuad (Umay) Bey getirilmiştir.³²

TBMM aleyhine baş gösteren isyanı önlemek için Hüsrev Bey'in başkanlığında Bolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan Heyet-i Nasiha'nın görevi, Ankara aleyhinde yürütülen

²⁵ Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Bilgi yayınevi, Ankara 1975, s. 155

²⁶ Sadi Borak, *Atatürk Gizli Oturumlardaki Konuşmaları*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1997, s. 11.

²⁷ Atatürk, *age*, s. 304-305.

²⁸ Veysi Akın, *Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuat Umay*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s.7.

²⁹ TBMM, *G.C.Z, C.I, s.4 ve 8.*

³⁰ Mevlüt Çelebi, *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir 1992, s.12.

³¹ TBMM'nin gizli oturumunda konuşan Mustafa Kemal Paşa, milletvekillerine hitaben; "... böylece başsız kalan ve muzlim birtakım cereyanlara sahne olarak terkedilen Bolu için yalnız kuvvet sevk etmek gayr-ı kâfi olduğu ve sevk ü idareye muktedir bir arkadaşın gönderilmesine lüzum hâsıl olduğu anlaşıldı. Bu maksatla rüfêkâ-yı muhteremden Hüsrev Bey'i, diğer bildiğimiz arkadaşları memur (ettik)" demiştir. Bkz. Borak, *age*, s. 4.

³² Günay Çağlar, *Hüsrev Bey Heyet-i Nasihası (Nisan Haziran 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 59.

propagandalara karşı bölgede millî teşkilât vücuda getirmek, 32. Kafkas Piyade Alayı ile birleşerek, Bolu'ya gitmek, Bolu'da, Düzce üzerinden gelecek olan Kaymakam Mahmut Bey'in komutasındaki 24. Fırka ile birlikte hareket etmektir.³³ Dr. Fuad (Umay) Bey, Heyet-i Nasiha'nın görevlerine; "Bolu isyanını nasihat ve gerektiğinde silahla bastırmak" hususunu da ilâve etmektedir.³⁴

Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey başkanlığındaki ikisi Bolu yöresine mensup üç milletvekilinin teşkil ettiği Heyet-i Nasiha, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 21 Nisan 1920 Çarşamba günü sabahı Ankara'dan hareket etmiştir.³⁵ Yanlarına Mülâzım Fahri Efendi komutasında, yirmi kişiden ibaret bir süvari takımı ile birlikte bütün gün, kuzey istikametinde ilerleyen kafiye, akşam üzeri Yabanâbâd'a (Kızılcahamam) gelmiştir. Gece, Ankara ile bir telgraf haberleşmesi yapılmış, Mustafa Kemal Paşa, Hüsrev Bey'e durum hakkında son bilgileri vermiştir. Ayrıca Gerede'ye tedbirli olarak girilmesi gerektiğini özellikle belirtmiştir. Yabanâbâd'dan 22 Nisan Perşembe günü ayrılan kafiye, Gerede ovasının güneyinde, Aktaş Boğazı civarındaki Danişmendler köyüne ulaşmış, gece bu köyde geçirilmiştir.³⁶

Bu arada Bolu'daki isyanı bastırmak üzere Heyet-i Nasiha üyelerine yardım etmek için Sakarya'dan hareket eden Kuva-yı Milliye birliklerinden 24. Fırka, 22 Nisan 1920 günü Düzce yakınlarında asilerin baskınına uğramıştır. Baskında 24. Fırka Komutanı Kaymakam Mahmut Bey ile kurmay heyetinden Yakup Bey ve Levazım reisi Rıfki Bey şehit edilmiş, birlikler de asilerin eline düşmüştür. TBMM'nin açılışından bir gün önce Heyet-i Nasiha ile birlikte Bolu'da görev yapması planlanan 24. Fırkanın uğradığı baskın Gerede ile Ankara arasında haberleşmenin kesilmesi nedeniyle Hüsrev Bey'e bildirilememiştir.³⁷

Heyet, bütün bu olanlardan habersiz, 23 Nisan 1920 Cuma günü Danişmendler köyünden ayrılmıştır. İhtiyatlı bir biçimde Gerede'ye yaklaşmaya başladıkları sırada, şehrin üzerindeki tarihi Keçi Kalesi'nden toplar atılmaya başlanmıştır. Top seslerinin TBMM'nin açılışının kutlanması olduğunu sanan Heyet-i Nasiha üyeleri, Gerede önlerindeki Afatlar Köprüsü'ne geldiklerinde bayrak sallayarak gelen kalabalık bir grubun yayılım ateşi ile karşılaşınca durumun genel bir ayaklanma olduğunu anlayıp, süratle tehlikeli bölgeden çıkmaya karar vermişlerdir.³⁸

Bundan sonraki gelişmeleri, Hüsrev Bey günlüğünde şöyle anlatmaktadır:

"Yeni geçtiğimiz bu yolun etraf köyleri civarından ellişer yüzer kişilik toplantılar başladı. Bu muntıkayı süratle geçtikten sonra, sıcakta son derece yorulan asker ve hayvanların bir müddet dinlenmesi için münasip zannettiğimiz bir yol kenarında bir mola vermek mecburiyetinde kaldık. Hâlbuki her taraftan yolumuzu kesmek üzere koşan atlı veya yaya yüzlerce asi köylülerin ortasına düşmüş idik. Pusuya uğrayan askerlerinizin silâhlarını, hayvanlarını alan, eşyalarımızı talan eden köylüler heyetin şefi olduğum için ve bomba atacağı da zannederek, uzaktan üzerime taş yağdırmaya başladılar. Aralarından merhametli birinin müdahalesi olmasa idi, sağ kurtulmam imkânsızdı".³⁹

³³ Hüsrev Gerede, *Bolu İsyani*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, No: 21 /3001-3005,) s. 2-3. Bkz. Ek:3, Ek:4., Ek:5

³⁴ Akın, *age*, s.11.

³⁵ Erol Evcin, *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi Olaylar ve İz Bırakanlar*, Atatürk Kültür, Dil Ve Yüksek Kurumu, Tarih Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s.662-663.

³⁶ Gerede, *age*, s. 2.

³⁷ Borak, *age*, s. 8.

³⁸ Çağlar, *age*, s.18.

³⁹ Gerede, *age*, s. 4-5.

Elebaşılığını Kör Ali'nin yaptığı Geredeli asiler Üçpınar Köprüsü Mevkii'nde Hüsrev Bey ile arkadaşlarını pusuya düşürmüşler, askerlerin silahlarına, hayvanlarına ve eşyalarına el koymuşlardır. Heyet-i Nasiha üyeleri çatışmalar sırasında öldürülmekten son anda kurtarılmıştır. Halide Edip Adivar da Türk'ün Ateşle İmtihani adlı kitabında bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Kalabalık arasından ihtiyar bir kişi Binbaşı Hüsrev'in üstüne kapanarak, bu kadar cesur ve güzel adamı nasıl öldürebilirsiniz? Ben ömrümün sonuna geldim. Allah ve Peygamber aşkına öldürmeyin, diye feryat etmiş, garip olarak, bir an için kalabalık durmuş.”⁴⁰

Heyet-i Nasiha üyelerinin asilerin eline esir düşmesi sırasında yaşanan çarpışmalarda aldıkları darbeler sonucunda İlyâszâde Şükrü Bey bacağından, Hüsrev Bey de sırtından yaralanmış, canlarını zor kurtarmışlardır. Belediye doktorunun ilk müdahaleyi yapmasından sonra heyet, Gerede hapishanesine konulmuştur. Hüsrev Bey, Müftü Ali Rıza Efendi ve bazı ileri gelen kimselere, hareketlerinin vatanın kurtarılmasına engel oluşturabileceğini ve bu tehlikeli davranışlarından vazgeçmeleri gerektiğini, hapishanenin dar pencerelerinden anlatmaya çalışmıştır.⁴¹ Heyet-i Nasiha üyelerinin Gerede'de uzun süre kalmasını tehlikeli gören asi liderleri, Gerede Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsilcileri İle birlikte rehineleri isyanın merkezi Düzce'ye nakletmeye karar vermişlerdir.⁴²

Düzceden gelen asilere teslim edilen Heyet-i Nasiha üyeleriyle birlikte Gerede Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti'nin Reisi Dr. Zihni (Ülgen) Bey, Gerede Kaymakamı Selahattin (Üner) Bey de Düzce'ye götürülerek hapsedirilmişlerdir.⁴³ Heyet-i Nasiha üyeleri, önce Düzce hapishanesinde, daha sonra da Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın binasında isyan sona erinceye kadar tutuklu kalmışlardır. Burada Heyet-i Nasiha üyeleri ile birlikte Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey, Yüzbaşı Avni Efendi ve Jandarma Komutanı Cemal Bey ile 24. Fırka asilerin eline esir düşmüş subayları da tutuklu bulunmaktadır.⁴⁴

Kuva-yı Milliye birlikleri Mayıs ayının ortalarına doğru isyan bölgelerini Ali Fuad Paşa, Geyve Boğazı'nı, Çolak İbrahim Bey, Eşref Bey, Refet Bey ve Nâzım Bey, Mudurnu Cephesi'ni, Arif Bey de, Bolu'yu kontrol altına almaya başlamışlardır.⁴⁵ Mudurnu Cephesi'nde Kuva-yı Milliye kuvvetleri ile asiler arasında çarpışma sürerken, asilerin lideri Sefer Bey Düzce'deki hapishanede tutuklu bulunan Heyet-i Nasiha üyeleri ile bir görüşme yapmıştır. Görüşmede Hüsrev Bey, Sefer Bey'e Millî Mücadele'nin kutsal amaçlarını anlatıp isyandan vaz geçip Kuva-yı Milliye'ye katılmaya ikna etmeye çalışmıştır. Ancak ilk görüşmeden somut bir sonuç çıkmamıştır.⁴⁶

Bu arada Damad Ferid Paşa Hükümeti'nin İngiliz yanlısı tutumu, Sefer Bey'de bazı fikrî değişikliklere sebep olmaya başlamıştır. Sevr Antlaşması'nın temelini oluşturan San Remo Kararları alındıktan sonra, Heyet-i Nasiha üyelerini tekrar ziyarete giden Sefer Bey, Kuva-yı Milliye'ye bağlanmaya karar vermiştir. Bu gelişmeler üzerine Hüsrev Bey, Osman (Özgen) Bey ve Sefer Bey ve asi liderleri ile bir görüşme gerçekleşmiştir. Hüsrev Bey görüşme

⁴⁰ Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihani*, İstanbul 1983, s. 138-139.

⁴¹ Gerede, *age*, s. 5-6.

⁴² Apak, *age*, s. 122.

⁴³ Bolu Livasında ilk Müdafaa-ı Hukûk Cemiyeti İzmir'in işgalinden hemen sonra Gerede Jandarma komutanının desteğiyle kurulmuştur. Gerede Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti, başkan Dr. Zihni Bey (Ülgen), üyeler Mal Müdürü Reşat Bey, Gerede Kadısı Mehmet Cemil Bey ve Belediye Reisi Dayıoğlu Mithat Beylerin fedakârca çalışmaları ile kısa sürede köylere kadar yayılmış, milli mücadeleye önemli katkılarda bulunmuştur. Bkz. Rükni Özkök, *Millî Mücadele Başlarken Düzce-Bolu İsyancıları*, Ankara 1971, s.323

⁴⁴ Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul 1978, s. 297.

⁴⁵ Gerede, *age*, s. 10.

⁴⁶ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953, s. 360.

sonrasında Sefer Bey'i Milli Mücadele yolunda saf değiştirmeye ikna etmeyi başarmıştır. Ardından da asilerle Ankara Hükümeti arasında bir anlaşma yapılması için görüşmeler yapmaya başlamıştır. Ancak isyanın başladığı 13 Nisan gününden itibaren Ankara ile Düzce arasında telgraf hatları kesik olduğundan, Hüsrev Bey Kuva-yı Milliye birliklerinin kontrolünde bulunan Mudurnu'ya giderek görüşmeleri oradan yapmak zorunda kalmıştır.⁴⁷ Bütün bu güç koşullara rağmen yürüttüğü çabaların ardından asilerin isyanının sona erdirilmesini sağlamıştır. Nihayetinde Hüsrev ve Osman Beyler'in aracılığı sonucu asilerle Ankara arasında Bulanık Anlaşması yapılmıştır. Refet Paşa ile Sefer Bey arasında kararlaştırılan şartlar hemen uygulanmaya başlanmış ve bu şekilde günlerce Ankara'ya korkulu günler yaşatan ayaklanma dalgası Mayıs ayının son haftasında Mudurnu'da Abant Dağları'nda yapılan antlaşma ile sona erdirilmiştir. Hüsrev Bey; Refet Bey ve diğer Kuva-yı Milliye komutanları ile yaptığı görüşmenin ardından, 23 Mayıs 1920 günü, Ankara'ya şu telgrafi göndermiştir:

“Büyük Millet Meclisi Riyasetine,

Adapazarı, Düzce ve Bolu mukabil harekâtını idare eden rüesa-yı Çerakese, Osmanlı müslümanlığının esaret ve felâketini bugünkü sulh karşısında ikinci derecede bazı eşhasın yanlış hareketleri ve esbab-ı saire yüzünden tahassül eden vak'a-i âhire-i müreessifeyi selâmet-i mülk ve millete tamamen muzır görüyorlar ve tarih-i millîmizin kaydetmediği bu elim zamanda beynelislâm münazaat ve müsadematı terk ile sevgili vatanımız içi yekvücut bir halde haricî tehlike ve taaruzlara göğüs vermeğe hazırlanmayı her müslüman için farz-ı'ayn telâkkî eyliyorlar. Böyle pek mukaddes ve mübeccel bir tavassuta âcizleri ile refikim Lâzistan Meb'usu Osman Bey'i tâyin eyledikleri ma'ruzdur.

Trabzon Mebusu Hüsrev”

Hüsrev Bey ile Mudurnu'ya gelmiş olan Lâzistan milletvekili Osman Bey de, Büyük Millet Meclisi Riyâseti'ne şu telgrafi göndermiştir:

“Düzce'de halk korkuyor. İstanbul'dan ümit kesilmiştir. Sefer Bey mert adamdır. Uzlaşma işi samimidir. Düzce muhîti Refet'i seviyor. Ethem Bey'in vürudunun felâket olacağını düşünüyor. Ethem Bey'in Düzce'ye gelmesini önlemek lâzımdır”.

TBMM'nin açıldığı ilk günden beri Düzce'de devam eden isyan, 23 Mayıs 1920'de sona ermiştir. Hüsrev Bey ile isyanın lideri Sefer Bey arasında imzalanan Bulanık sözleşmesi ile isyanın sona erdirilmesi TBMM'de büyük bir sevinçle karşılanmıştır.⁴⁸ Sefer Bey'le birlikte 5000 silahlı asinin Kuvayı Milliye'ye katılmasında Hüsrev Bey'in başkanlığındaki Heyet-i Nasıha etkin bir rol oynamıştır.⁴⁹

Anlaşmanın sağlanmasından sonra Sefer Bey, Bulanık Cephesi'nden ayrılmış, Düzce'ye gelmiş, Ethem Bey ile bir telgraf görüşmesi yaparak Mustafa Kemal Paşa ile anlaşmalarını, isyanın sona erdiğini bildirmiştir.⁵⁰ Fakat bu anlaşmayı dikkate almayan Kuva-yı Seyyare Komutanı Ethem Bey, 26 Mayıs günü Düzce'ye girmiş, şehri kontrol altına aldıktan sonra, Düzcelileri Ankara lehinde kazandıran Sefer Bey ile Asi Müfrezeleri Komutanı Koç Bey ile

⁴⁷ Gere, *age*, s. 13.

⁴⁸ Selim Sarıbay (Haz. Mehmet Tunçkol), *İstiklal Savaşı'nda Mudurnu Bolu Düzce*, Mudurnulular Derneği, Yayınları, Ankara 2015, s.60-61.

⁴⁹ Borak, *age*, s. 24-25.

⁵⁰ Hamdi Ertuna, *Türk İstiklal Harbi VI (İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara 1974, s. 87.

eski Bolu Milletvekili Abdülvehhâb Beyleri Hükümet Konağı önünde idam ettirmiştir.⁵¹ Ethem Bey'in TBMM Hükümeti'nin ve kararını beklemeden idam kararlarını aldirıp uygulamasında kendisinin 1000 kişilik kuvvetine karşılık Sefer Bey'in 5.000 kişilik kuvveti ile Ankara'nın emrine girmesini kışkırdığı için yaptırdığı iddia edilmektedir.⁵² Asilere öncülük eden isimlerden Abaza Maan Ali ise kaçmayı başarmıştır. Nitekim o, kısa bir süre sonra patlak veren ikinci Düzce Ayaklanmasının en önemli fâili olarak tekrar ortaya çıkmıştır.⁵³

Ethem Bey'in Düzce'ye hâkim olmasından sonra gözaltındaki Kuva-yı Milliyeciler, Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey, İlyâszâde Şükrü Bey ve Dr. Fuad Bey serbest bırakılmıştır.⁵⁴ Bu milletvekilleri durumu 29 Mayıs 1920 günlü telgrafları ile Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne bildirmişlerdir. Hüsrev Bey, ağır tutukluluk şartları nedeniyle hastalanmış iyileşinceye kadar Mudurnu'da kalmış, Haziran'ın ilk haftasında Ankara'ya giderek TBMM çalışmalarına bıraktığı yerden devam etmiştir.⁵⁵

Mustafa Kemal Paşa Birinci Düzce Ayaklanmasının tamamen sona erdirilmesi ve Heyet-i Nasiha üyelerinin Ankara'ya dönmesinden sonra Milli Mücadele'ye destek veren bölge halkına tebrik mesajları göndermiştir. Örneğin 1 Temmuz 1920'de Gerede Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'ne gönderdiği telgrafla isyancılar karşısında Geredeli Kuva-yı Milliyecileri gösterdiği fedakârlıklarından ötürü şöyle tebrik etmiştir.⁵⁶

"Gerede Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne

Tenkîl-i userâ ve te'mini asâyiş hakkında Hey'etlerinizin ve Kuvâ-yı Milliyye'nin gösterdiği himmet ve fedakârlıklara teşekkür eder, temâdi-i muvaffakiyetlerinizi dileriz efendim.

Heyet-i Temsiliyye nâmına

Mustafa Kemal

Hüsrev Bey'in Heyet-i Nasiha Başkanlığından Sonraki Faaliyetleri

Milli Mücadele yıllarında da Bolu ve Çevresi Umumi Müfettişlik ve Komutanlığı görevlerini fedakârca yerine getiren Hüsrev Bey, Haziran 1920'de Ankara'ya dönüp Meclis çalışmalarına katılmıştır. Hüsrev Bey, 19 Ağustos'ta Ankara Mevki Komutanlığına atanmış, fakat Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun hükümleri gereğince 11 Eylül'de görevinden ayrılmıştır. Hüsrev Bey, 5 Şubat 1921'de Londra Konferansı'na gönderilen TBMM Heyetinde yer almıştır. Meclis'te bulunduğu I. Dönem içinde Milli Savunma ve Dışişleri Komisyonlarında çalışmış, bu dönemde 2 soru önergesi, 7 takrir, 5 kanun teklifi vermiş ve çeşitli konularda kürsüden 66 konuşma yapmıştır.⁵⁷ Hüsrev Bey, Milli Mücadele döneminde, Meclis'te ve cephede gösterdiği fedakâr hizmetlerinden dolayı, TBMM'nin 21 Kasım 1923 tarihli kararıyla kırmızı-yeşil şeritli İstiklâl Madalyasıyla ödüllendirilmiştir.⁵⁸

TBMM'nin II. Döneminde Hüsrev Bey, Urfa Milletvekili iken 1924-1926 yılları arasında Budapeşte orta elçisi olarak görevlendirilmiştir. Ardından 1926 yılında Sofya'ya elçi olarak

⁵¹ *Derdli*, 31 Mayıs 1336, No. 10, s. 2; Enver Konukçu, "Bolu Bölgesine ait Millî Mücadele Kronolojisi", *Atatürk Devrimleri Enstitüsü Dergisi*, S.1/1, Temmuz 1978, s. 28-29.

⁵² Hamdi Birgören, *Mehmed Zekai'nin Kaleminden İsyân Günlerinde Bolu*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu 2009, s.154.

⁵³ Evcin, *age*, s.225.

⁵⁴ Zekai Konrapa, *Bolu Tarihi*, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1960, s. 726.

⁵⁵ *Gerede*, *age*, s. 23-24.

⁵⁶ *ATASE*, *ATAZB*, K.27, G.40, B.40-1.

⁵⁷ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s.652,

⁵⁸ Bkz. Ek 6.

atanmıştır. Bulgaristan Krallığı nezdinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk temsilcisi sıfatını kazanmış, 9 Ağustos 1930'a kadar sürdürmüştür. Daha sonra Türkiye ile İran arasında sorun teşkil eden "Ağrı İsyanı" nedeniyle Tahran Büyükelçiliği'ne getirilmiştir. Hüsrev Bey, Tahran Büyükelçiliği'ni 1 Eylül 1930'dan 1 Temmuz 1934'e kadar sürdürmüştür. Bu dönemde ortaya çıkan iki ülke arasında baş gösteren Türk-İran sınır anlaşmazlığının çözümüne önemli katkılarda bulunmuştur.⁵⁹

Hüsrev Gerede İran'da bulunduğu büyükelçilik görevi sırasında, (21.12.1933) hem Başbakanlığa, hem Dışişlerine ve hem de Genelkurmay başkanlığına Kürt (Doğu) sorunu hakkında Dersim adını verdiği bir rapor sunmuştur. Hüsrev Gerede raporunda, Milli Mücadele'de ortak düşmana karşı birlikte mücadele eden bölge halkının yıllardır ihmal edildiğini, bölgenin geri bırakıldığını, bölgenin Türkiye'nin diğer bölgelerinde uygulanan kanunlarla idare edilemeyeceğini, köylerinin dağınık, yolsuz, birbirinden uzak ve "her şeysiz" olduğunu, bölgenin sıhhi durumunun iyileştirilmesi ve halkın ümrana kavuşturulması için uzun vadeli bir plan yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Öncelikli olarak "makul ve planlı bir muhacir ve iskân siyaseti", sağlık yatırımları ve ilkokullar açılarak Türkçe'nin yaygınlaştırılmasını önermiştir. Gerede, bu planı otuz ile elli sene arasında elden ele devam ettirilmesi gereken ve idealizm gerektiren bir görev olarak nitelendirmiştir. Gerede bölgede görev yapacak öğretmen ve memurların idealist, yüksek karakterli, fedakâr olmaları gerektiğini ve bölge halkının vatan sevgisini uyandırmayı amaç edinmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Hüsrev Bey bu görüşler çerçevesinde Cumhuriyet hükümetinin işe başladığını ve ilk olarak bölgede yönetimin ve asayişin temin edildiğini ve yolların açıldığını bu sayede bölgedeki yoksul halkın, etraftaki illere giderek iş bulabildiğini belirtilmektedir.⁶⁰

TBMM'nin V. döneminde Sivas Milletvekiliği yapan Hüsrev Bey, 22 Aralık 1936-19 Haziran 1939 tarihleri arasında Tokyo Büyükelçiliği'ne atanmış, görevi boyunca Türk-Japon ilişkilerinin gelişmesi için çaba sarf etmiştir.⁶¹ Almanların, Polonya'ya saldırdığı sırada Berlin Büyükelçisi olarak 3 Eylül 1939'da göreve başlayan Hüsrev Bey, görevi boyunca Adolf Hitler ile kurduğu yakın dostluk sayesinde Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasında yürüttüğü anti revizyonist dış politikayı başarıyla uygulamıştır. Türkiye ile Almanya arasında bir dostluk anlaşmasının imzalanmasına öncülük etmiştir.⁶² Diploması alanındaki son görevini 5 Şubat 1947-19 Temmuz 1949 tarihleri arasında Rio de Janerio Büyükelçisi olarak yapmıştır.

Büyükelçilerden Galip Kemal Söylemezoğlu'nun kızı Lamia Hanım ile evlenmiş olan Hüsrev Bey'in Faruk ve Selçuk adlarında iki çocuğu olmuştur. Bunlardan Faruk, yedek subay olarak askerliğini yaparken atış talimleri sırasında bir bomba kazası sonucunda şehit olmuştur.

⁵⁹ Hüsrev Gerede, *Siyasi Hatıralarım I, İran Ağustos 1930-Haziran 1934*, Vakıf Basımevi, İstanbul 1952, s.149

⁶⁰ Gerede *age*, s. 152-156.

⁶¹ Hüsrev Bey'in Japonya'daki önemli faaliyetlerinden biri de Sefir-i Kebir Tuğamiral Osman Paşa kumandasında Japonya'ya resmi ziyarette bulunan "Ertuğrul Fırkateyni'nin 16 Eylül 1890'da Kumanona Denizi'nde fırtınaya yakalanıp batması ve 450 Türk subay ve erinin şehadetleri hatırasına Japonlar tarafından yapılan dostluk anıtını şehitlerimizin ve Türklüğün sanına yakışır bir hale getirmesidir. Bkz. Hüsrev Gerede, *Mübarek Ertuğrul Şehitlerimiz ve Muhteşem Anıtları*, TC MMV Deniz Kuvvetleri, Kumandanlığı Yayınları, İstanbul 1956. s.13-28.

⁶² Türkiye-Almanya Dostluk Antlaşması Türk-Alman Dostluk Paktı 18 Haziran 1941'de imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, her iki devlet de o tarihten önce imzaladığı antlaşmaları ve kabullendiği yükümlülükleri saklı tutacaktır. Her iki devlet de karşılıklı olarak birbirlerinin toprak bütünlüğünü onaylayarak, birbirlerine yönelik dolaylı ya da dolaysız her türlü harekattan kaçınmayı taahhüt edecektir. Ortak çıkarları ilgilendiren sorunlar ise uzlaşma ve ortak görüş sağlayacak dostça görüşmeler yoluyla çözülecektir. Antlaşma, imzalandığı tarihte yürürlüğe girecek ve 10 yıl süreyle geçerli olacaktır. Türk-Alman Dostluk Paktı, 24 Ekim 1945'te Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e üye olmasıyla fesh edilmiştir. Bu konuda geniş bilgi için Bkz. Hulusi Turgut- Sırrı Yüksel Cebeci, *İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi, Hüsrev Gerede'nin Anıları, Sığınakta Kaleme Alınan Belgesel Harb İçinde Almanya*, ABC Yayınları, İstanbul 1994, s. 210-220.

Bu olay Hüsrev Bey'in çalışamayacak derecede sarsılmasına yol açmıştır.⁶³ Soyadı Kanunu'nun çıkmasından sonra Gerede hadiselerinde gösterdiği başarıdan dolayı Mustafa Kemal Paşa, ona "Gerede" soyadını vermiştir. Hüsrev Bey'in, İstanbul Teşvikiye'de uzun süre oturduğu caddeye de "Hüsrev Gerede Caddesi" adı verilmiştir. Hüsrev Gerede, beşinci dereceden Mecidi Nişanı, (27 Nisan 1327), Gümüş Liyakat Madalyası, (17 Kanun-ı Evvel 1331), Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası (02 Teşrin-i Sani 1332), Almanya İmparatorluk İkinci Demir Salıp Nişanı, M1588Numaralı 21 Teşrin-i Sani 1923 tarihli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir.⁶⁴ Almanca ve Fransızca bilen Hüsrev Gerede, 22 Mart 1962'de vefat etmiş, Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir.⁶⁵

SONUÇ

Hüsrev Bey, askeri eğitimini tamamladıktan sonra Balkan Savaşlarına ve I. Dünya Savaşlarına katılmıştır. Bu görevleri sırasında gösterdiği başarılarından dolayı Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine atanan Mustafa Kemal Paşa ile birlikte 16 Mayıs 1919'da Bandırma vapuru ile Samsun'a çıkan heyet arasında yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa ile aralarındaki dostluk ve yakın çalışma arkadaşlığı bu yolculuk sırasında başlamış, ölümüne kadar da sürmüştür. Hüsrev Gerede müzakereci ve ikna kabiliyeti sayesinde mesleki yaşamının ilk günlerinden itibaren önemli sorumlulukları üstlenmiştir. Harp akademisini bitirdikten sonra görev yaptığı Balkan Savaşı'nda 7. Tümen Kurmay Başkanlığı sırasında Trakya Tahdit-i Hudud üyeliği ve Atina Sefareti Ateşemiliterliği görevini yürütmüştür. Bu görevleri esnasında sınır anlaşmazlıklarının ortadan kaldırılması için çaba sarf etmiştir. Ardından I. Dünya Savaşı sırasında Şark Cephesi Kafkas Ordusu Harekât Şube Müdürlüğü ile Kafkas Sulh Komisyonu üyeliğine getirilmiştir. Bu görevi sırasında da taraflar arasındaki ihtilafların giderilmesi için yürüttüğü diplomatik faaliyetleriyle dikkat çekmiştir. Milli Mücadele Döneminde de isyan bölgelerindeki halkın milli kuvvetlerin saflarına katılması için nasihat heyetinin başına getirilmiştir

Hüsrev Bey, Milli Mücadele Döneminde iç isyanların bastırılmasında önemli rol oynamıştır. Bolu isyanını önlemek için oluşturulan Heyet-i Nasiha'nın başkanlığını yapmıştır. Halkı telkin ederek isyanı önlemek için geldiği Gerede'de asilerin elinde esir düşmüş, buna rağmen büyük bir fedakârlıkla görevini yerine getirmeye çalışmış, tutuklu bulunduğu süre içerisinde görüşme fırsatı bulduğu asi liderlerini ve taraftarlarını TBMM hükümeti lehine ikna etmeyi başarmıştır. Böylece TBMM Hükümetinin saygınlığı korunmuş ve Türk Milletinin Anakara Hükümetine karşı saygı ve güveni artmıştır. Hüsrev Gerede, Milli Mücadele Döneminde gösterdiği başarılarından dolayı TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Hüsrev Gerede, Cumhuriyet'in ilk yıllarından emekli olduğu 1949'a kadar Dışişleri Bakanlığı örgütü içerisinde önemli görevler üstlenmiştir. Budapeşte, Sofya, Tahran, Tokyo, Berlin ve Rio de Janeiro Büyükelçiliklerinde bulunmuştur. Büyükelçilikleri sırasında Türk-Japon, Türk-Alman ve Türk-İran dostluğunun güçlendirilmesini sağlamaya çalışmıştır. Diploması alanındaki yetkinliği sayesinde özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Almanya ile yürütülen Türk dış politikasına yön vermiş, Türkiye'nin savaşın dışında kalmasında önemli rol oynamıştır. Gerede, büyükelçiliklerinin yanı sıra iki kez de milletvekilli seçilmiştir. Parlamentoda 1934-1936 yılları arasında Urfa, 1942-1947 yılları arasında Sivas milletvekili olarak yer almıştır.

⁶³ Önal, *age*, s.191, 201-202.

⁶⁴ TC Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, a.g.b., Bkz. Ek:4.

⁶⁵ Çağlar, *age*, s.19.

Milli Mücadele ve Cumhuriyet tarihinin önemli isimlerinden olan Hüsrev Gerede, asker, politikacı ve diplomat olarak geçirdiği hayatıyla yakın dönem Cumhuriyet tarihinin en önemli tanıklıklarından birisini oluşturmaktadır. Bu tanıklık Erken Cumhuriyet Dönemi siyasi ve askeri tarihi alanında yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

Arşivler

ATASE: ATAZB.; K.27, G.40, B.40-1.

TBMM Arşivi Şahsi Dosya No:414.

TC Millî Savunma Bakanlığı Arşivi: “Kurmay Yarbay Hüsrev Gerede’nin, Şahsi Askeri Safahat Belgesi”

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM, G.C.Z.

Sürelî Yayınlar

Derdli, 31 Mayıs 1336, No. 10, s. 2

Hakimiyet-i Milliye

Hürriyet

Telif Eserler

Düstur

ADIVAR, Halide Edip, *Türk’ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul 1983.

Akın, Veysi, *Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuat Umay*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

ALDAN, Mehmet, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2001.

APAK, Rahmi, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul 1942.

ATATÜRK, Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2004.

AYBARS, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Bilgi yayınevi, Ankara 1975.

BARDAKÇI, Murat, “İşte, 19 Mayıs Gerçeği: Bandırma Vapuru’nda Tam Kırksekiz Kişi Vardı”, *Hürriyet Gazetesi*, 22 Mayıs 2005.

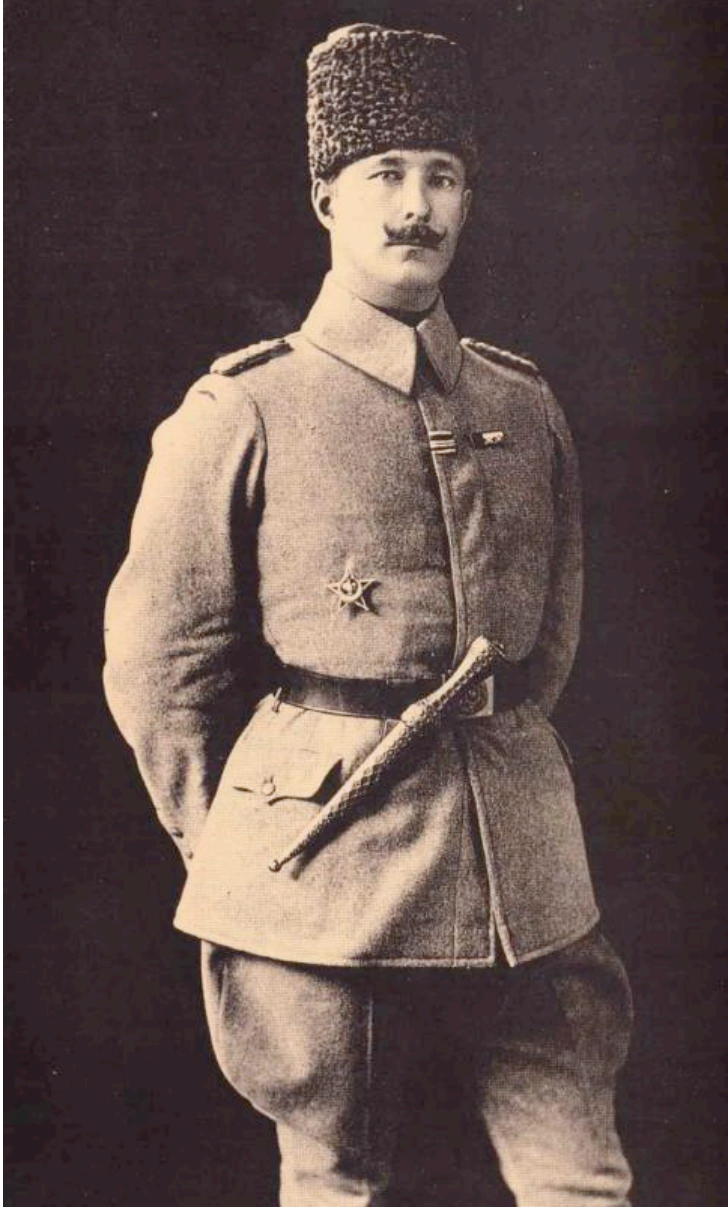
BARDAKÇI, Murat, *Şahbaba, Osmanlıların Son Hükümdarı VI Mehmed Vahideddin’in Hayatı, Hatıraları Ve Özel Mektupları*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1999.

BELEN, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1983.

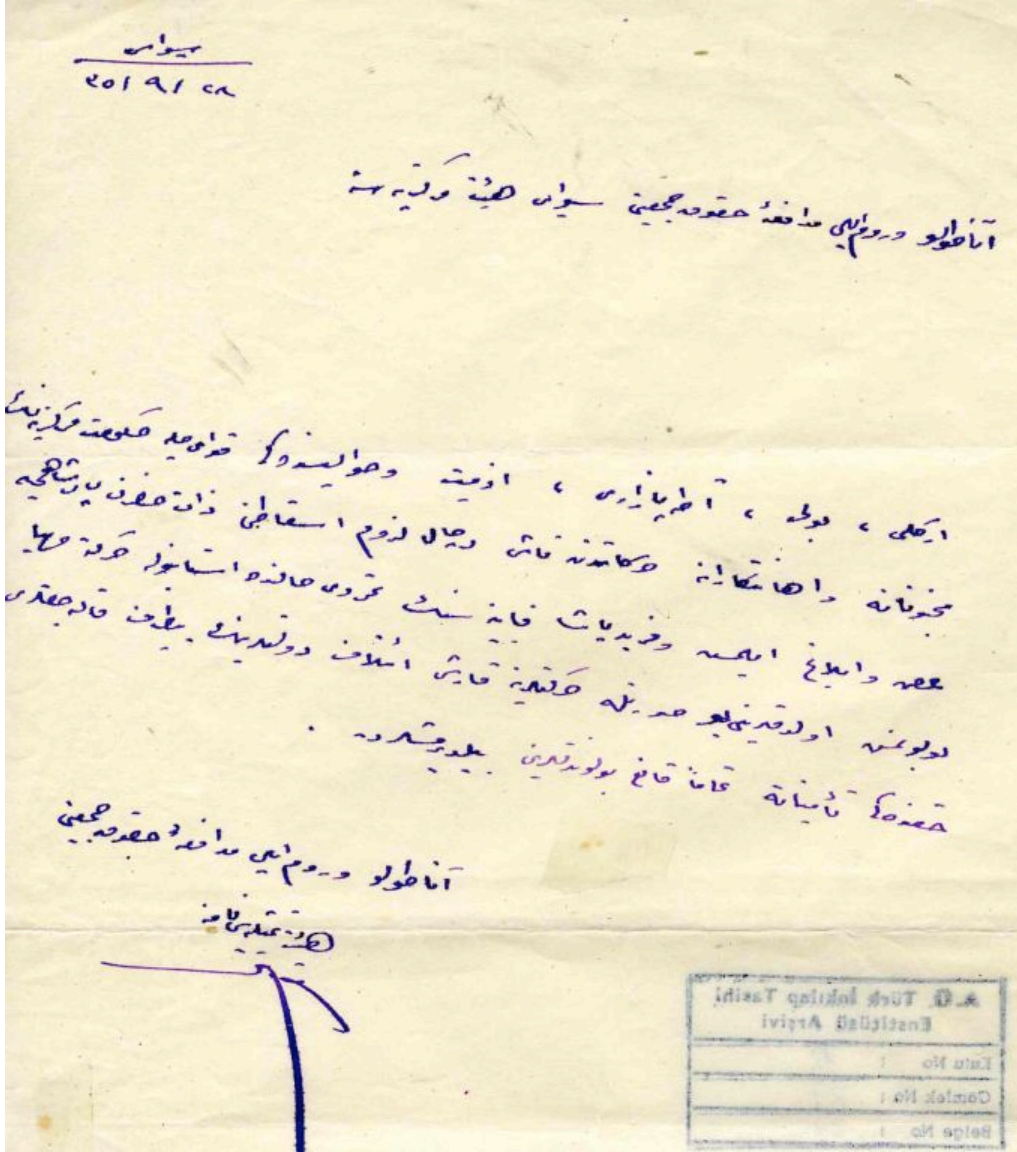
- BİRGÖREN, Hamdi, *Mehmed Zekai'nin Kaleminden İsyân Günlerinde Bolu*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu 2009.
- BORAK, Sadi, *Atatürk Gizli Oturumlardaki Konuşmaları*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1997.
- CEBESÖY, Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953.
- ÇAĞLAR, Günay, *Hüsrev Bey Heyet-i Nasihası (Nisan Haziran 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 59.
- ÇELEBİ, Mevlüt, *Heyet-i Nasihâ Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir 1992.
- ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1994.
- ERTAN, Temuçin Faik, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi Ankara 2001.
- ERTUNA, Hamdi, *Türk İstiklal Harbi VI (İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara 1974.
- ESENGİN, Kenan, *Milli Mücadele'de İç Ayaklanmalar*, Ağrı Yayınları, İstanbul 1975.
- EVCİN, Erol, *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi Olaylar ve İz Bırakanlar*, Atatürk Kültür, Dil Ve Yüksek Kurumu, Tarih Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.
- GEREDE, Hüsrev, *Bolu İsyanı*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi, No: 21 /3001-3005,) s. 2-3.
- GEREDE, Hüsrev, *Mübarek Ertuğrul Şehitlerimiz ve Muhteşem Anıtları*, TC MMV Deniz Kuvvetleri, Kumandanlığı Yayınları, İstanbul 1956.
- GEREDE, Hüsrev, *Siyasi Hatıralarım I, İran Ağustos 1930-Haziran 1934*, Vakıf Basımevi, İstanbul 1952.
- Hüsrev Gerede'nin Anıları, Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler*, Hazırlayan Sami Önal, Literatür Yayınları, İstanbul 2003.
- KARABEKİR, Kazım, *İstiklâl Harbimiz, C.1*, Emre Yayınları, İstanbul 1967, s.648-649.
- KOBAL, Yunus, "Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar", *Türkler Ansiklopedisi*, C.16, Ankara 2002, ss. 81-82.
- KOLOĞLU, Orhan, *Türk Basını, Kuvâ-yı Milliyeden Günümüze*, Ankara, 1993.
- KONRAPA, Zekai, *Bolu Tarihi*, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1960.
- KONUĞU, Enver, "Bolu Bölgesine Ait Millî Mücadele Kronolojisi", *Atatürk Devrimleri Enstitüsü Dergisi*, S.1/1, Temmuz 1978, ss. 28-29.
- KONUĞU, Enver, "Mondros'tan Cumhuriyet'e (1918-1923)", *Bolu İl Yıllığı*, Bolu 1998, s. 98-105.
- KÖKSAL, Osman Geride Kalmış Bir Kuva-yı Milliyeci: Kaymakam Bayatlı Arif Bey ve Karakeçili Müfrezesi, *History Studies Dergisi*, Volume 2/2 2010. ss.470-492.
- NADİ, Yunus, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul 1978.
- ÖZKÖK, Rüknu, *Milli Mücadele Başlarken Düzce-Bolu İsyânları*, Ankara 1971.

- SARIBAY, Selim, (Haz. Mehmet Tunçkol), *İstiklal Savaşı'nda Mudurnu Bolu Düzce, Mudurnulular Derneği*, Yayınları, Ankara 2015.
- SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Örgün Yayınları, İstanbul 1981.
- SOFUOĞLU, Adnan, *Kuva-yi Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.
- TEVETOĞLU, Fethi, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Ankara 1987.
- TURGUT, Hulusi – CEBECİ, Sırrı Yüksel, *İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi, Hüsrev Gerede'nin Anıları, Sığınmakta Kaleme Alınan Belgesel Harb İçinde Almanya*, ABC Yayınları, İstanbul 1994.
- Türk İstiklal Harbi*, “İç Ayaklanmalar, 1919-1922”, Genelkurmay Yayını, C. 6, Ankara 1974, s. 92.

EK:2 Kurmay Yüzbaşı Hüsrev Gerede, Mustafa Kemal Paşa ile 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmıştır.

EK:3 Hüsrev Gerede Milli Mücadele anlarını TİTE Arşivine bağışlamıştır.

EK:4 Hüsrev Gerede'nin Bolu isyanı hakkındaki anıları

T. C.
Hariciye Vekâleti
Umum Evrak Müdürlüğü
Şube
U. No.
H. No.
Lef:

Ankara, 194
Hulâsa

B O L U İ S Y A N I

I - İsyân hakkında 336 - 1920 nisanınının 20 , gününe kadar alın-
nan malumat ,

A - Düzçe havalisindeki abaza ve çerkeslerin 4000 kişilik bir
kuvvetle düzçe kasabasını basarak hapishaneyi boşalttıkları
ve musademe neticesinde oradaki suvari müfrezemizin silahla-
rını alıp kumandanı Yzb. erzurumlu Avni efendiyi ve hükümet
memurlarını hapsedtikleri .
Adapazarı - hendek arasındaki çatıl köprü ve mudurnu suyu
köprülerinin atıldığı ,
Adapazarında kuvvayı milliyeye aleyhinde numayiş yapıldığı ,
Hendek - Adapazarı arasındaki telgraf ve telefon hatlarının
kesildiği , abazaların kamilen aleyhimize döndükleri .

B - Lehde olarak yalnız anzavur kuvvetlerinin geyve buğazı civa-
varında tarafımızdan mağlup edildikleri .

C - Bulunun sukutu ve mutasarrıf ^Haydar beyin hapsedildiği du-
yulmuş fakat geredenin tamamen elimizde olduğu kuvvetle zan
olunmakta idi .

II - Kendi vaziyetimiz:bu sıralarda Ali Fuat paşanın geyvede
buğaz ve adapazarı havalisi kumandanı olması , maiyetindeki 24 tüme-
nin miralay Mahmut bey kumandasında olarak adapazarı - hendek üye-
rinden düzçeye hareket ettiği ,
iki bölüklü bir piyade taburunun zonguldakdan cenuba gerede-
ye havalisi milli kuvvetleriyle takviye olunarak sarkacağı ,

III - Aldığım vazife , 20 nisanda heyeti temsiliye reisi -
Mustafa Kemal paşa bolu ve havalisi umum müfettişi ve kumandanı
sıfatıyla gerede üzerinden boluya hareketlerimi irade buyurdular .
Ankarada alınacak fazla kuvvet olmadığından emrime mülazım Fahri
efendi kumandasında 20 atlılık bir suvari takımı verilebildi .
Trabzon mebusu olarak gittiğim son osmanlı meclisinin düşmanlar

EK5: Bolu-Düzce İsyanı sırasında hazırlanan kroki

